

Araştırma Makalesi / Research Article**Türkçede “Ev” Kavramının Tarihsel Sürekliliği ve Anlam Alanı***The Historical Continuity and Semantic Field of Home in Turkish*Gizem KORKUT¹DOI : [10.63556/ankad.v10i3.443](https://doi.org/10.63556/ankad.v10i3.443)

Geliş/Received: 13/02/2026

Kabul/Accepted: 24/05/2026

Öz

Bu çalışma Türkçenin tarihî dönemleri boyunca “ev” sözcüğünün biçimsel, anlamsal ve kavramsal gelişimini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, Köktürkçe, Eski Uygur Türkçesi, Karahanlı Türkçesi, Harezm-Kıpçak Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi, Çağatay Türkçesi ve çağdaş Türk dilleri dönemleri dâhil olmak üzere “ev” sözcüğünün geçirdiği ses ve anlam değişimleri art zamanlı ve eş zamanlı inceleme yöntemleriyle ele alınacaktır. Türkçenin tarihî dönemlerinde meydana gelen fonetik değişimlerle birlikte ev sözcüğü de birtakım değişikliklere uğramıştır. Sözcüğün bu evrimi, Türkçenin tarihî ses değişimleriyle uyumlu bir gelişim seyri izlemektedir. Çalışmanın temel amacı, Türkçede “ev” kavramının yalnızca kişilerin yaşamlarını sürdürdüğü bir mekân olmadığını aynı zamanda kültürel, toplumsal ve metaforik bir unsur olarak nasıl evrildiğini ortaya koymaktır. Bu araştırmanın hedefleri arasında, “ev” sözcüğünün tarihî metinlerdeki kullanım örnekleri üzerinden anlam genişlemesi ve değişmesi süreçlerini belirlemek yer almaktadır. Ayrıca, çalışmada “ev” kavramının kültürel sembolizm açısından ne tür değişimlere uğradığı, özellikle yerleşik hayata geçiş, aile yapısı, toplumsal roller ve duygusal aidiyet bağlamlarında nasıl yeni anlam katmanları kazandığı da ortaya konulacaktır. Elde edilecek bulguların, Türkçede mekân ve aidiyet kavramlarının tarihsel kökenlerine ışık tutacağı ve kavramsal metafor kuramı çerçevesinde Türk kültürünün düşünce yapısını anlamaya katkı sağlaması beklenmektedir. Sonuç olarak bu çalışma, Türk dilinin sürekliliğini, kültürel belleğini ve sözcük hazinesinin derin yapısını göstermeye katkı sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk dili, dil bilimi, Türkçenin tarihî dönemleri, anlam bilimi, kavram alanı, ev

Abstract

This study aims to examine the formal, semantic, and conceptual development of the word *ev* (“home/house”) across the historical periods of Turkish. It focuses on both the phonetic and semantic changes the word has undergone, drawing on data from Köktürk (Old Turkic), Old Uyghur, Karakhanid, Khwarezm-Kipchak, Old Anatolian, and Chagatai Turkish, as well as from contemporary Turkic languages. These changes are analyzed through a combination of diachronic and synchronic approaches. As the Turkish language has undergone various phonetic developments over time, the word *ev* has likewise been subject to a range of transformations. Its evolution follows a trajectory that is largely consistent with broader patterns of historical sound change in Turkish. The main objective of this study is to demonstrate that the concept of *ev* in Turkish has not been limited to a physical space of habitation, but has gradually developed into a cultural, social, and metaphorical construct. In this respect, the study seeks to identify the processes of semantic expansion and change by examining the usage of *ev* in historical texts. It also explores how the concept has acquired new layers of meaning in relation to cultural symbolism, particularly in connection with the transition to settled life, family structures, social roles, and emotional belonging. The findings are expected to shed light on the historical foundations of spatiality and

¹ Sorumlu Yazar/Corresponding Author, Arş. Gör. Dr., Munzur Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Tunceli, Türkiye. gizemkorkut@munzur.edu.tr

Önerilen Atıf/Suggestion Citation

Korkut, G. (2026). Türkçede “Ev” Kavramının Tarihsel Sürekliliği ve Anlam Alanı. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 10(3), 1576-1591.

belonging in Turkish and to contribute to a better understanding of the cognitive framework of Turkish culture within the perspective of Conceptual Metaphor Theory. Ultimately, the study aims to highlight the continuity of the Turkish language, its cultural memory, and the deeper structure of its lexical system.

Keywords: Turkish language, linguistics, historical periods of Turkish, semantics, conceptual field, home

1. GİRİŞ

Dil, yalnızca nesneleri adlandırmaya yarayan bir araç değildir. Aynı zamanda toplumsal deneyimi, kültürel belleği ve insanın dünyayla kurduğu ilişkiyi yansıtan bir anlam alanı sunar. Bu bağlamda, ev kavramı Türkçede sadece fiziksel bir barınma mekânını değil, toplumsal düzenin, aile yapısının, aidiyet duygusunun ve kültürel sürekliliğin önemli bir dilsel göstergesini de ifade eder. Tarih boyunca ev, çadır ve geçici barınaklardan yerleşik meskenlere; bireysel yaşam alanlarından toplumsal ve sembolik merkezlere uzanan çok katmanlı bir anlam kazanmıştır.

Türkçenin tarihî metinleri incelendiğinde, ev sözcüğünün farklı dönemlerde sadece mekân bildiren bir terim olarak kullanılmadığı, aynı zamanda mülkiyet, iktidar, kutsallık, beden, aile ve ahlâk gibi kavramlarla birlikte anlam kazandığı görülmektedir. Bu durum, evin Türk dilinde sabit ve tek boyutlu bir anlam taşımadığını işaret etmektedir. Aksine, ev kavramı içinde bulunduğu toplumsal yapı ve yaşam biçimine göre sürekli olarak yeniden yorumlanan dinamik bir niteliğe sahiptir. Özellikle göçebe yaşamdan yerleşik hayata geçiş süreci, evin geçici bir barınaktan kalıcı bir yaşam ve aidiyet mekânına dönüşmesinde belirleyici olmuştur. Gömeç, Türklerin sosyal durumlarını belirlemek için başta Köktürk harfli metinler olmak üzere onların örf ve adetlerine müracaat edildiğini belirtmiş ve bu yazılı belgelerde anlatılan teşkilat yapısı ile sosyal hayata dair gelenek ve görenekler Türk toplumunun her bakımdan aynası olduğunu dile getirmiştir (2018, s. 4).

Bir arada yaşayan insanlar, yaşamlarını sürdürebilmeleri için belirli toplumsal kurallara uymak durumundadır. Bu kurallar yalnızca davranışları değil, dilsel edimleri de düzenler. Örneğin bir sözcenin geçerli ve yerinde olabilmesi için temelde o sözcenin toplumsal normlara uyması gerekmektedir. Austin, ortada belirli bir uyuşumsal etkisi kabul görmüş uyuşumsal bir işlem olması ve işlemin belirli koşullarda belirli kişiler tarafından belirli sözlerin sözcelenmesini içermesi gerektiğini belirtmiştir (2009, s. 51). Aksi hâlde o sözce toplumsal normlara uymaması sebebiyle karavana durumuna düşerek geçersiz sayılacaktır. Bu bağlamda toplumsal kuralların işlediği temel alanlardan biri de evdir. Eve girişte izin isteme, misafir ağırlama, sofraya oturma vb. sözlü ve davranışsal pratikler, dilsel edimlerin toplumsal olarak geçerlilik kazandığı belirli bir mekâna işaret eder. Bu sebeple ev kavramı, yalnızca barınılan fiziksel bir yeri değil; toplumsal normların uygulandığı, kişiler arası ilişkilerin düzenlendiği ve söz edimlerinin anlam kazandığı kurucu bir iletişim alanı olarak değerlendirilebilmektedir.

Dilin toplumla olan bağları, onun bir “toplumsal kurum” olarak nitelenmesine yol açar (Aksan, 2015, s. 64). Temelde Türk ailesi ana, baba ve çocuklardan müteşekkil olup dolayısıyla küçük ailedir. Buna ev halkı da denir ki, aynı yerde yaşayıp işleri beraberce çeviren ve geliri paylaşan kişilerdir (Gömeç, 2018, s. 6). “Ev halkı” adlandırmasıyla “ev” kavramının Türk toplumunda yalnızca fiziksel bir barınma mekânını değil; aileyi ve ortak yaşam paylaşımını kapsayan bir toplumsal birimi karşıladığını göstermektedir. Bu doğrultuda ev, bireylerin bir arada yaşadığı mekân olmanın ötesinde, aile yapısının kurulduğu, sürdürüldüğü ve kuşaktan kuşağa aktarıldığı temel sosyal bir alan olarak nitelendirilebilir. Böylelikle “ev halkı” ifadesi, ev ve aile arasındaki güçlü ilişkiyi dilsel düzeyde görünür kılan, evin toplumsal işlevini açıkça yansıtan bir kullanım hâlinindedir.

Eski Türk toplumunda ilk içtimai yapı olan aile, tüm sosyal yapının ana merkezi konumundadır. Aile kan akrabalığı esasına dayanmaktadır (Kafesoğlu, 2017, s. 219). Eski Türklerin, ailenin yaşadığı mekânları kutsal gördükleri anlaşılmaktadır. Dolayısıyla toplumun ve devletin temelini teşkil eden ailenin günlük hayatlarını sürdürdükleri yerler onlara göre mübarekti. Bu kutlu mekâna girmek için herkesin evvela kapıdan veya eşikten geçmeleri gerekir (Gömeç, 2018, s. 6). Evin kapısı ve eşiği, bu mahremiyetin ve kutsallığın dış dünyaya karşı korunduğu geçiş noktaları olup hanenin iç düzenini ve aile birliğini muhafaza eden sembolik unsurlar olarak işlev görmektedir. Türk mitolojik düşüncesinde eşik, iki dünya arasında bir sınır ve geçiş alanı olarak kabul edilmekte; iç (korunan, kutsal alan) ile dış (yabancı, potansiyel tehdit alanı) arasındaki ayrımı simgelemektedir. Bu nedenle eşik, yalnızca fiziksel bir unsur değil, aynı zamanda kültürel ve sembolik bir sınır işlevi de üstlenmektedir. Bu çerçevede hane, yalnızca fiziksel olarak sınırlandırılmış bir yaşam alanı değil; izole, mahrem ve korunması gereken bir

aile alanı olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu kavramsal çerçeve, çeşitli araştırmacıların tespitleriyle de desteklenmektedir. Nitekim Ögel, “eşik” sözcüğünün çoğunlukla evin kapısını ifade etmek için kullanıldığını (1978, s. 47) ve bazı bağlamlarda doğrudan “ev” anlamını da üstlendiğini belirtmektedir (1995, s. 27). Bu durum, eşiğin yalnızca fiziksel bir unsur değil, aynı zamanda mekânın bütününe temsil eden kavramsal bir sınır olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Benzer biçimde eşik, “doğa ile uygarlık, dış dünya ile hane içi düzen arasında yer alan sembolik bir sınır” olarak tanımlanır (Beydili, 2004, s. 204). Bu sembolik sınırın anlamı, mitolojik düzlemde daha da derinleşmektedir. Eliade’nin yaklaşımına göre her inşa eylemi kozmogoniye yeniden üretir; bu bağlamda ev bir “mikrokozmos”, şehir ise bir “imago mundi” olarak düşünülür (2003, s. 5–6). Bu çerçevede eşik, yalnızca mekânsal bir geçiş noktası değil; kutsal ile profan olanı ayıran ve aynı zamanda bu iki alan arasında geçişi mümkün kılan “paradoksal” bir ara mekân niteliği taşımaktadır.

Eski Türk kozmolojisinde de benzer bir sınır anlayışı görülür. Ögel’e göre eşik; Kutup yıldızı ile ilişkilendirilen, gökle yer arasında bir kapı ve sınır olarak tasavvur edilmekte; Tanrı ile insan, ruh âlemi ile madde dünyası arasındaki geçiş bu eksen üzerinden kurulmaktadır (1995, s. 170). Bu bağlamda eşik, yalnızca evin girişinde yer alan fiziksel bir unsur değil, aynı zamanda kozmik düzenin küçük ölçekte yeniden kurulduğu bir geçiş noktası olarak anlam kazanmaktadır.

Bir kültürdeki en temel değerler o kültürdeki en temel kavramların metaforik yapısıyla tutarlılık içindedir (Lakoff & Johnson, 2015, s. 50). Değerlerimiz beraber yaşadığımız metaforik kavramlarda bağımsız değildir, tersine beraber yaşadığımız metaforlarla tutarlı bir sistem oluşturmalarıdır (Lakoff & Johnson, 2015, s. 51). Bu kuramsal çerçeveye Türk kültürü açısından bakıldığında aile kavramının neden merkezî bir konuma sahip olduğu açıkça görülebilir. Türk kültürü için aile, yalnızca biyolojik ya da hukuki bir birliktelik değil; kültürel değerlerin üretildiği, aktarıldığı ve sürdürüldüğü temel bir toplumsal kurumdur. Bu değer üretim ve aktarım süreci, büyük ölçüde ev kavramı etrafında şekillenen metaforik yapı üzerinden gerçekleşmektedir. Türk kültüründe birlikte yaşanan bir mekân olmanın ötesinde ev; bireylere güven, korunma, mahremiyet, aidiyet ve süreklilik gibi temel değerlerin somutlaştığı bir merkez olarak kavramsallaştırılmaktadır. Bu nedenle ev metaforu, aileye verilen önemin bilişsel düzeydeki karşılığıdır. Toplumsal yapı içinde yer alan alt kültürler ve bireysel değer sistemleri de bu temel metaforik çerçeveden bağımsız olarak gelişmemekte; aileyi merkeze alan ev metaforu etrafında biçimlenerek kültürel bütünlük içinde anlam kazanmaktadır. Bu durum, ev-aile ilişkisinin yalnızca ortak yaşamla sınırlı olmadığını; aynı zamanda toplumsal normların, ahlaki değerlerin ve davranış kalıplarının üretildiği bir alan oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Ev, bu yönüyle bireyin içinde doğduğu dünyayı anlamlandırdığı ilk kavramsal çerçeveyi sunmakta; kişisel değerlerin ve toplumsal aidiyet duygusunun şekillenmesinde kurucu bir rol üstlenmektedir. Dolayısıyla Türk kültüründe ev metaforu, aileyi merkezine alan değer sisteminin bilişsel ve kültürel sürekliliğini sağlayan temel yapılardan biri olarak görülmektedir. Ancak bu metaforik anlam katmanlarının, ev sözcüğünün tarihî dönemlerinin başından itibaren yerleşik olduğu söylenmesi güçtür. Türkçenin en eski yazılı metinlerinde ev sözcüğünün, öncelikle somut bir barınma mekânını karşılayan temel anlamı dikkat çekmektedir. Erken dönem metinlerde “ev”, “çadır” ya da “otağ” çoğunlukla yaşanan fiziksel mekânı ifade eden somut bir birim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, bu mekânların kalıcı ya da geçici barınma alanları olarak belirli bir topluluğa tahsis edilmiş olması, söz konusu kullanımların örtük biçimde bu mekânı paylaşan insan grubuna, yani aile ya da topluluk yapısına da işaret edebilir. Ancak bu dönemde ev kavramının aile, aidiyet ve değer yüküyle ilişkili açık ve sistematik metaforik kullanımları henüz belirgin değildir. Bu durum, ev kavramının zaman içinde anlam genişlemesi ve kavramsal derinleşme süreçlerinden geçerek, Türk kültüründe aile, değer ve aidiyetin merkezi hâline geldiğini göstermektedir.

Köktürk metinlerinde eb sözcüğünün “çadır, otağ” anlamıyla kullanıldığı örneklerde (örn. ebin tere qarığ sökdüm), sözcüğün doğrudan fiziksel bir barınma mekânını ifade ettiği görülmektedir. Bununla birlikte, ebin barkın ve ev bark gibi kullanımlarda sözcüğün yalnızca mekânı değil aynı zamanda o mekâna bağlı mülkiyet bütününe ve bu bütün içinde yer alan topluluğu da kapsadığı anlaşılmaktadır. Bu tür kullanımlar, ev kavramının zamanla fiziksel bir yapı olmanın ötesine geçerek o yapıyı paylaşan bireyler ve bu bireyler arasındaki ilişkilerle birlikte düşünülmeye başlandığını göstermektedir. Nitekim daha sonraki dönemlerde ev halkı, ew kızı ve evçi gibi kullanımlar, bu genişlemenin aile, toplumsal rol ve sosyal örgütlenme düzeyinde belirginleştiğini ortaya koymaktadır.

Ev sözcüğünün anlamına bakıldığında; Clauson sözcüğün temel anlamının “mesken, ikamet edilen yer” olduğunu ve özellikle ayrı bir barınma mekânı olma çağrışımı taşıdığını belirtmekle birlikte “çadır, ev” vb. gibi koşullara bağlı olarak değişkenlik gösterebileceğini ifade etmiştir (1972, s. 4). Nadalyev (1969, s. 162), Räsänen (1969, s. 34), Tenişev (2001, s. 500) ve Tietze (2016, s. 661) “mesken, konaklama yeri; konaklama yerinin sakinleri, aile, ev halkı” anlamlarında kullanıldığı bilgisini vermişlerdir. Lukasik; sözcüğün genel anlamının Proto-Türkçe için de büyük olasılıkla geçerli olmakla beraber barınma mekânını karşılamada kullanıldığı ifade etmiş ve “ev ya da özel bir ev türüyle birlikte yurt anlamını karşıladığını dile getirmiştir (2024, s. 262–263). Türkçede ev sözcüğünün yalnızca yaşanılan bir mekânı karşılamadığı; aynı zamanda kültürel, toplumsal ve metaforik bir unsur olarak geliştiği görülmektedir. Bu çerçevede ev, mitolojik düşüncede makrokozmos ile mikrokozmos arasındaki ilişki üzerinden de değerlendirilebilecek bir yapı olarak karşımıza çıkmakta; insanın yaşadığı mekân, evrenin düzenini yansıtan küçük ölçekli bir model niteliği taşımaktadır.

Tarihî dönemlerde ev sözcüğü çoğunlukla bir barınmaya yarayan kapalı bir mekânı karşılarken günümüzde mekânın içini doldurarak yaşam alanı veren sıcak bir yuva anlamını da karşılamaktadır. Bu doğrultuda, tarihî metinlerdeki kullanım örnekleri üzerinden anlam genişlemesi sürecine bakılacak ve ev kavramının yerleşik hayata geçiş, aile yapısı, toplumsal roller ve duygusal aidiyet bağlamlarında kazandığı yeni anlam katmanları değerlendirilecektir. Aile kavramının merkezinde yer alan evin, bireylerin kimliklerinin, toplumsal rollerinin ve ilişkilerinin şekillendiği bir alan hâline gelişi, çalışmanın odak noktalarından birini oluşturmaktadır. Sözcüğün yüklendiği bu yeni kavramın tespitini ortaya koyabilmek için Türkçede ev sözcüğünün tarihsel gelişimi ve anlam alanı, art zamanlı ve eş zamanlı inceleme yöntemleri birlikte kullanılarak ele alınmıştır. İncelemenin kapsamı, Türkçenin tarihî dönemlerine ait yazılı metinler ile tarihî ve çağdaş Türk dili sözlüklerinden oluşturulmuştur. Sözcüğün fonetik ve anlamsal değişimi, Orhun Yazıtlarından Türkiye Türkçesine uzanan geniş bir tarihsel çerçevede metin taraması yoluyla izlenmiştir. Tarihî dönemdeki kullanım örnekleri bağlam temelli ele alınmıştır. Sözcüğün sözlük tanımları ile metin içi kullanımları karşılaştırılarak temel anlamın korunma biçimleri ile zaman içinde ortaya çıkan anlam genişlemesi ve kavramsal derinleşme süreçleri belirlenmiştir. Bu doğrultuda çalışma, betimleyici bir yaklaşımı esas almakla birlikte, elde edilen verileri tarihsel dil bilim ve kavramsal dil bilim perspektifleri çerçevesinde yorumlamayı amaçlamaktadır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışma nitel bir araştırma olup eldeki metinlerin incelemesine dayalı betimleyici bir araştırmadır. Araştırmada Türkçenin tarihî dönemlerinden Türkiye Türkçesine kadar uzanan süreçte ev sözcüğünün biçimsel ve anlamsal gelişimi art zamanlı (diachronic) ve eş zamanlı (synchronic) inceleme yöntemleri birlikte kullanılarak ele alınmıştır. Sözcüğün tarihsel seyri yalnızca sözlük ve dizin tanımları üzerinden değil metin bağlamları içinde değerlendirilmiş; böylece kelimenin kullanım işlevleri, kavram alanı ve metaforik genişlemeleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma, tarihsel dil bilim ve kavramsal dil bilim yaklaşımlarını bir araya getiren bağlam temelli bir çözümleme modeli üzerine kurulmuştur.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Türkçenin farklı tarihsel dönemlerine ait yazılı metinler ve sözlükler oluşturmaktadır. Bu kapsamda Köktürk harfli metinler, Uygur dönemi eserleri (Altun Yaruk Sudur, Maytrisimit, Kuansı İm Pusar), Karahanlı dönemi metinleri (Kutadgu Bilig, Divânu Lügati't-Türk), Harezmi-Kıpçak dönemi eserleri (Nehcü'l-Ferâdis, Kısas-ı Enbiyâ, Kitâb-ı Gunya), Kıpçak sahası metni (Codex Cumanicus) ve sözlüğü, Çağatay dönemi eserleri (Şecere-i Terâkime, Mukaddimetü'l-Edeb, Gülistan Tercümesi), Eski Anadolu Türkçesi metni (Dede Korkut Kitabı) incelenmiştir. Günümüz Türkçesindeki kullanım alanını belirlemek amacıyla Türkçe Sözlük ve çağdaş Türk dili sözlüklerinden yararlanılmıştır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verileri doküman incelemesi yöntemiyle elde edilmiştir. Bu doğrultuda tarihî metinlerin yayımlanmış transkripsiyonlu biçimleri, dizinleri ve sözlükleri taranmış; ev sözcüğünün farklı dönemlerdeki biçimleri metinler içerisinden tespit edilmiştir. Eserlerden tespit edilen cümleler yazarların çalışmalarında kullandıkları transkripsiyon işaretleri aynı kalacak şekilde kullanılmıştır. Elde

edilen örnek cümleler bağlam içerisindeki anlamıyla birlikte ele alınmıştır. Veri toplama sürecinde metin taraması, listeleme ve sınıflandırma teknikleri kullanılmış; her kullanım örneği geçtiği bağlam, işlev ve anlam açısından değerlendirilmek üzere veri tabanına aktarılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Toplanan veriler betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleri birlikte kullanılarak çözümlenmiştir. Öncelikle ev sözcüğünün geçtiği örnekler bağlamlarına göre sınıflandırılmış; somut mekân, aile-hane, mülkiyet, toplumsal düzen, kutsallık, metaforik kullanım (beden, dünya, ahiret vb.) gibi anlam kategorileri belirlenmiştir. Daha sonra bu kategoriler tarihsel dönemler arasında karşılaştırılarak sözcüğün anlam genişlemesi ve kavramsal değişimi ortaya konulmuştur. Analiz sürecinde sözlük tanımları ile metin içi kullanımlar karşılaştırılmış, kavram alanının sürekliliği ve değişimi yorumlanmıştır. Elde edilen bulgular tarihsel dil bilim ve kavramsal metafor yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilmiş ve ev kavramının Türk kültüründeki işlevi açıklanmaya çalışılmıştır.

2.5. Etik Kurul Onayı

Bu araştırmanın kavramsal çerçevesinin oluşturulması, verilerin toplanması, analiz edilmesi ve yorumlanması süreçlerinin tamamında etik kurallara uygun hareket edilmiştir. Bu çalışmanın, ANKAD dışında herhangi bir akademik yayın ortamına değerlendirilmek üzere gönderilmediği taahhüt edilmektedir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanıldığından etik kurul kararı gerekmemektedir.

3. BULGULAR

3.1. Köktürk Harfli Metinlerde “Ev” Sözcüğünün Kavram Alanı

Köktürk dönemi metinlerinden hareketle ev sözcüğü bağlama duyarlı ve genişleyebilen bir anlam alanına sahiptir. Köktürk alfabesinde yer alan ve eb sözcüğünün yazımında /b/ sesine karşılık gelen 𐰆 damgası şekilsel açıdan bakıldığında tepesinin üçgen oluşu çadırın tepe sivrilikliğini çağrıştırmaktadır. Sözcüğün Köktürk döneminde “büyük çadır, otağ” anlamlarında kullanılması da bu görüşü desteklemektedir. Metinlerde eb, kimi örneklerde doğrudan “çadır” ve “yaşanılan mekân” anlamında kullanılırken bark sözcüğüyle birlikte ikileme oluşturarak “ev bark” anlamında, hane ve mülkiyet bütününe karşılaman bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple de eb sözcüğünün Köktürk metinlerinde yalnızca fiziksel bir barınak adı değil, aynı zamanda topluluk, mülkiyet ve askerî düzen gibi sosyo-kültürel yapıları da kapsayan çok katmanlı bir kavram olarak işlev görmektedir.

“Ebin tere 𐰆arığ sökdüm [(İnsanların) çadırlarını atlara yığıp karı söktüm.] (T-II 25)” örneğinde çadır anlamında kullanılmıştır.

“Ebin barımın 𐰆alışız 𐰆op kelürdi [Evini, varlığını eksiksiz hep getirdi.] (KT K1)”, “Ebiñe kirteçi sen [Evine gireceksin.] (BK K14).”, “Ebiñ barıñ yulğalı bardı [Evimizi barkımızı yok etmeye gitti.] (BK D32)”, “Ebin barıñ bozdum [Evini barkını yıktım.] (BK D34)”, “Ebin barıñ anda bozdum [Evini orada yıktım.] (BK D37)” örneklerinde eb sözcüğü çoğunlukla bark sözcüğüyle birlikte ikileme oluşturarak “ev bark” anlamında kullanılmıştır.

“Köl Teğın ebiñ başlayı akitımız [Köl Tigin’in evini [halkını?] yola çıkardık.] (KT K8)” cümlesinde Köl Teğın ebiñ şeklinde tamlama oluşturulmuştur. Tamlama bağlam temelli değerlendirildiğinde eb sözcüğünün “Köl Tigin’in halkı” şeklinde bir anlam taşıdığı görülmüştür.

“Sü ebde erdi [Askerler karargahta idi.] (BK D32)” cümlesinde sü sözcüğüyle birlikte kullanılmış ve bağlam temelli bakıldığında askerin evinin karargah olması sebebiyle karargâh anlamında kullanıldığı tespit edilmiştir.

3.2. Uygur Dönemi Eserlerinde “Ev” Sözcüğünün Kavram Alanı

Taranan metinlerden hareketle Uygur döneminde ev sözcüğü; yalnızca fiziksel bir yapı ya da barınma alanını karşılaman bir birim olarak değil, aynı zamanda hane, yaşam düzeni ve toplumsal ilişkilerin kurulduğu temel bir mekânı karşılamaktadır. Wilkens, ev sözcüğünü “bina, saray, kulübe, mesken, ikamet yeri” anlamlarında kullanıldığı bilgisini vermiştir (2021, s. 129a).

Altun Yaruk Sudur'da yer alan ev sözcüğünü içeren “üküş ev bark itgeli usar ançada [Birçok ev bark kurabilecek olursa] (AY 1371)”, “yalanuz meniñ evimde [Yalnız benim evimde] (AY 399)”, barımlıg edgü evde barkda [Zengin, iyi bir evde barkta] (AY 3840)”, “anta basa bir karanğu ev içinte [Bunun üzerine, karanlık bir evin içinde] (AY 9683)”, “künte timin ök ol ok evdin taşkaru [Her gün gerçekten de o evden] (AY 9700)” örnek cümlelerinde “yaşanan yer, hane” anlamında kullanıldığı tespit edilmiştir.

Maytrisimit'te yer alan; “Badari bramn kentü evinte oluru kök kalıkda kalır teg [Badhari brahman kendi evinde, gökte durur gibi oturuyordu] (M10-9)”, “Evig barkağ orduğ karşığ -ug kıodmazlar [Evi, barkı, sarayı, köşkü terketmezler] (M23-16/17)”, “Yarlıkamışın evde önüp altı yıl tapavan berkte duşkrçar emgek emgenmişin [Haşmetle doğduğunu, evi barkı terk edip altı yıl inziva ormanında keşişlik ızdırâbı çektiğini] (M1-24/25)” örneklerinde görüldüğü üzere eserde “yaşanan yer, hane” anlamında kullanılmıştır.

Kuanşı İm Puser'da ev sözcüğü, “Er evçi körkin körü kırtulğu tınlıglar erser kıuanşı im puser ol [Erkek ve kadınların yüzünü görerek kırtulabilecek canlı varlık iseler, Kuanşı im Puser o] (KİP 137)”, “tınlıglarsarka adın adın öge bilge atlıg yüzlüg er evçi [Canlı varlıklara, çeşitli, meşhur, hakim, asil, saygı değer erkek ve kadınlar] (KİP 138)” örneklerinde görüldüğü üzere addan ad yapan ek olan +çi eki ile kullanılmıştır. +çi eki vasıtasıyla sözcüğe “Bir işle, görevle, işleve sürekli olarak ilişkilendirilen kişi” anlamı yüklenilmiştir. Bu bağlamda evçi sözcüğü “evle ilişkili olan, ev işleriyle sorumlu kişi” anlamını taşır. Toplumsal olarak kabul edilmiş bir rol dağılımını yansıtan bu örneklerde kadın sözcüğü; doğrudan bir cinsiyet ataması değil toplumsal rolü üzerinden temsil eden bir adlandırma olarak çıkar. Sözcüğün aldığı ek aracılığıyla işlevsel ve mekânsal bir çerçevede kavramsallaştığı görülmektedir.

3.3. Karahanlı Dönemi Eserlerinde “Ev” Sözcüğünün Kavram Alanı

Karahanlı döneminde ev sözcüğü ew şeklinde yer aldığı, okunuşu ve kullanımı hakkında Divân-ı Lügatı't Türk'te Kaşgarlı; “Türklerin ew, onların ev dedikleri gibi. Yine Türklerin āw, onların vav'la av demeleri gibi (Ercilasun & Akkoyunlu, 2018, s. 12)”, “Ew bark ev. Bark tek başına kullanılmaz, daima (ev'le) birlikte kullanılır (Ercilasun & Akkoyunlu, 2018, s. 150)”, “Ew ev. Elif'te dudakları daralarak. Kelimenin kısa şekli daha doğrudur (Ercilasun & Akkoyunlu, 2018, s. 38)” bilgilerini paylaşmıştır.

Kutadgu Bilig'de ev sözcüğü, yalnızca fiziksel bir barınma alanını ifade eden bir mekân adı olarak değil; kozmolojik düzen, ahiret tasavvuru, evlilik kurumu, toplumsal yapı ve yaşam düzeni gibi farklı kavramsal alanları içine alan çok katmanlı bir anlam ağı içinde kullanılmıştır. Sözcük, bağlama bağlı olarak burç ve göksel alanı, dünyevi ve uhrevî ikametgâhı, aile ve evlilik kurumunu ya da hane ve mülkiyet bütününe karşılayacak şekilde genişlemekte; bu yönüyle ev, Kutadgu Bilig'de bireyin hem dünya hem de ahiret içindeki konumunu tanımlayan temel kavramlardan biri olarak çıkmaktadır.

Astrolojik bağlamda ayın bulunduğu burç, kozmik çerçeve anlamında ev sözcüğünün kullanıldığı tespit edilmiştir. “Bu ay burcu sertan bu ew ewrilür; ewi ewrilür hem özi çewrilür [Ayın burcu Seretân'dır, bu ev döner; evi dönünce, kendisi de döner.] (KB 744)” kullanımıyla birlikte ev sözcüğünün mekândan kozmolojiye genişlediği görülmektedir.

Ev sözcüğü çoğunlukla yaşanan yer, içine girilen, yatılan fiziksel mekân anlamındadır. Ancak “Ediz kiñ beğizlig şarayın kalıp; karanğu yir ewde yatur sen ulıp [Yüksek geniş ve süslü sarayların burada kalacak sen de inleyerek toprak evde yatacaksın] (KB 1419)” örnek cümlesinde geçen karanğu yir ew tamlamasıyla geçici dünya mekânı olan “mezar” kastedilmiş, ev sözcüğüne kalıcılık ve akıbet mekânı addedilmiştir.

Ev sözcüğü, “İki ew yarattı bu halkқа kamuğ; biri uçmak biriniñ tamuğ [Tanrı bütün bu halk için iki ev yarattı; birinin adı cennet, birinin de cehennemdir.] (KB 3654)” örnek cümlesinde metafizik ve ahiret bağlamı açısından nitelendirilmiştir. “İki ew yarattı” ifadesiyle ev, mekân olarak cennet ve cehennem kavramlarını yüklenmiştir. Bu bağlamda evin kalıcılık ve akıbet mekânı olma özelliği bulunduğu tespit edilmiştir.

“Usa ew kıızı al elig tegmedük; seniñde adın er yüzün körmedük [Alacaksan, el değmemiş ve senden başka erkek yüzü görmemiş olan bir aile kıızı almaya çalış.] (KB 4477)” örnek cümlesinde ev sözcüğü, ew+kıızı şeklinde tamlama oluşturarak “aile terbiyesi almış, namuslu kız” anlamında kullanılmıştır. Böylelikle ev sözcüğü fiziksel mekân anlamının ötesine geçmiş ve toplumsal-ahlaki bir nitelik bildiren bir kullanım kazanmıştır. Ew, toplumsal açıdan, aileyi, aile düzenini ve bu düzen içinde kazanılan

terbiyeyi temsil etmektedir. Dolayısıyla ew kıızı ifadesi, “bir evin/aile düzeninin içinde yetişmiş, aile terbiyesi almış, namuslu kız” anlamında kullanılmıştır.

“Ew almak tilese ayıt koşnısın; yir almak tilese ayıtgıl suwın [Ev almak istersen, komşusunu sor; yer almak istersen suyunu sor.] (KB 4548)” cümlesinde ev sözcüğünün bir mülkiyet nesnesi açısından kullanıldığı tespit edilmiştir. Örnek cümlede evin; sosyal çevresiyle birlikte değerlendirilmesi gereken bir yaşam alanı olduğu bilgisi verilmiştir.

“Elig aldı ewke kigürdi bata; orun birdi oldurdu elgin tuta [Elinden tutup, hemen içeri aldı; yer gösterdi ve elini tutarak oturdu.] (KB 3293)”, (buzuş-) ol maña ew buzuşdı o, evi (çadırı) yıkmakta bana yardım etti. Yarıştı da aynıdır. buzuşu.r, buzuşma.k (Ercilasun & Akkoyunlu, 2018, s. 260) örneklerinde görüldüğü üzere dönemin eserlerinde ew sözcüğü hem somut hem de düzen kurucu bir mekân adı olarak kullanıldığı görülmüştür. Ew sözcüğü; içinde yaşanan, misafir kabul edilen ve toplumsal etkileşimin gerçekleştiği fiziksel bir yaşam alanını karşılamaktadır.

Sözcüğün anlam alanı, (kurug) kurug ew insan ve eşya bulunmayan boş ev. Kurug olma kuru testi. Aslında, içi boşalmış her türlü kaba kurug adı verilir (Ercilasun & Akkoyunlu, 2018, s. 161) cümlesinde yer alan kurug ew sıfat tamlaması “içi boş, içinde insan ve eşya bulunmayan ev” anlamına gelmektedir. Sözcüğün kurug sıfatıyla tamlama oluşturmadığı göz önünde bulundurulduğunda sözcüğün “insan ve eşya bulunan yer” anlamına gelmektedir. Aynı zamanda “Ayak tirkı ew bark arıg tut töşek; töşegil aş içgü yime keğ kerek [Ev bark sofra ve tabakların temiz, odan minderlerle döşenmiş, yiyecek ve içeceklerin de seçkin olmalıdır.] (KB 4645)” cümlesinden hareketle evin temiz, döşeli ve yenip içilebilen bir alan olması gerektiğine dair Kutadgu Bilig’de bilgi verilmiştir. Bu kullanımlara göre ew sözcüğünün Karahanlı Türkçesinde yalnızca bir barınak adı değil, insan, eşya, düzen ve toplumsal yaşamın merkezi olarak kavramsallaştırıldığını göstermektedir.

3.4. Harezmi Dönemi Eserlerinde “Ev” Sözcüğünün Kavram Alanı

Harezmi-Altınordu Türkçesi Sözlüğü’nde ev sözcüğünün “ev, oda (Ünlü, 2012, s. 181)” anlamında kullanıldığı belirtilmiştir.

Veri tabanını oluşturan eserlerden hareketle “Nehcü’l-Ferâdis’ta “Beytü’l-Ma’mûr ew êrdi (37/14)” örnek cümlesinde ew kavramının kutsal ve özel bir yapıyı karşıladığı görülmüştür. Beytü’l-Mamur; İslamî gelenekte yedinci kat gökte, Firdevs cennetinde bulunduğu inanılan bir mekân (Gündüz, 2022, s. 83), göğün en üst sınırı (Hançerlioğlu, 2000, s. 541)” olup Nehcü’l-Ferâdis’ta de dinî yapıyı anlatmada kullanılmıştır.

Ev sözcüğünün geçtiği “ey ew edileri, destûr bar-mu kim bu ewke kirsem? (107/1)” örnek cümlesinde eve giriş için ev sahibinden izin istemesi evin özel bir alan ve mahrem bir mekân olduğu bilgisine ulaşılabilir.

“Ew içinde kişiler cümledi yediler taķı toydular (NF 121/6)” ifadesi, evin yalnızca fiziksel bir barınak değil; aynı zamanda bireylerin bir araya geldiği, toplu yeme ve paylaşım pratiklerinin gerçekleştiği bir yaşam alanı olarak kavramsallaştırıldığını göstermektedir.

Kıssaşü’l-Enbiyâ’da tespit edilen örnek cümlelerde ew sözcüğü, yalnızca soyut ya da kutsal bir kavram olarak değil; kapıları olan, eskime ve yıkılma sürecine giren, yönelim ve hareketle ilişkilendirilen somut bir yapı olarak kullanılmıştır. “Dünyâ göğinde bir ev var aña Beyte’l-Ma’mûr dirler ve Ka’be tıundadır (KE 29/5)” örnek cümlesinde kutsal bir kavramı karşılarken “Ev yirinde anı ķodı ve anuķ iki ķapusı varıdı bir maşrıķa (KE 63/2)”, “Bir ev gibi kim iki ķapusı var (KE 112/12)” evin mimari bütünlüğünü ve fiziksel sınırlarını vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra “Anuķ dirliginde ol ev eskir ve yıķılır (KE 126/6)” cümlesi, evin zamanla yıpranan ve faniliğe tâbi bir yapı olduğunu gösterirken “Ev ķapusındın yaņa ķaķdı (KE 248/11)” örneği evin yön, çıkış ve hareketle ilişkilendirilen işlevsel bir yaşam mekânı olarak kullanıldığını göstermektedir.

Kitâb-ı Gunya’da ev, “Bağçalar ve saraylar gibi ve köyler gibi ve ev içindeki ķalı ve ķalın döşekler gibi (59a-14/15)” ifadesinde görüldüğü üzere, zenginlik, konfor ve yerleşik hayatla ilişkili bir yaşam alanı olarak tasvir edilmektedir. Ev içindeki döşek ve yaygıların özellikle vurgulanması, evin yalnızca bir barınak değil, yaşamın göstergesi olan donanımlı bir mekân olarak kavramsallaştırıldığını ortaya koymaktadır. “Andan ol ev virân olsa (115b5)” örnek cümlesi kullanım açısından Kıssaşü’l-Enbiyâ’yla

benzerlik göstermektedir. Evin zamanla harap olabilen, sürekliliği garanti olmayan bir yapı olduğunu göstererek mekânın faniliğini ve dünyevi geçiciliğini ön plana çıkarmaktadır.

3.5. Kıpçak Dönemi Eserlerinde “Ev” Sözcüğünün Kavram Alanı

Kıpçak dönemi eserlerinden Codex Cumanicus’ta ev, Latince domus ve Farsça hāna karşılıklarıyla verilmekte olup (2015, s. 474), sözcüğün hem fiziksel yapı hem de hane kavramını kapsayan temel bir mekân adı olarak kullanıldığı görülmektedir. Kıpçak Türkçesi Sözlüğü’nde de ev maddesinin doğrudan “ev” biçiminde tanımlanması (Toparlı vd., 2019, s. 77), söz konusu sözcüğün Kıpçak Türkçesinde anlam sürekliliğini koruduğunu ve tarihî metinlerde yerleşik bir kavram alanına sahip olduğunu göstermektedir.

Gülüstan Tercümesi’nde; şeklinde sözcük metinde ew, ev, ew, év, öy biçimleriyle yer almaktadır. Metinde ev kavramı tek boyutlu bir barınma mekânı olarak değil; bedensel, toplumsal, ahlaki ontolojik katmanları olan çok boyutlu bir anlam alanı içinde kurgulandığı görülmüştür.

“Bu cān kim érür ten evide şem’-i münevvir (GT 77b-7)” cümlesinde ev, beden için kullanılan mecazi bir mekândır. Böylece ev kavramı, beden-ev ilişkisi üzerinden ontolojik bir metafor olarak kullanılmıştır.

“Dostlar évin süpürgil takı düşman yüziğe tükürgil (GT 41b 6/7)” bu kullanımda ev, sosyal ilişkilerin düzenlendiği alanı temsil etmektedir. Dostlar évinin temizlenmesi, dostluk ilişkilerinin korunması ve saygınlığın gözetilmesi anlamına gelirken; düşmana yönelik karşıt eylem, evin iç/dış ayrımı üzerinden ahlaki ve toplumsal bir sınır çizdiğini göstermektedir.

“Sén ewüñ içre sayd kılsağan (GT 67a-13)” örnek cümlesinde ev, bireyin özel ve korunaklı alanı olarak kurgulanmıştır. Evin içinde avlanma eyleminin vurgulanması, kişinin kendi alanı içinde hareket etmesini ve sınır ihlâlinden kaçınmasını öğütleyen geleneksel bir kullanım niteliği taşımaktadır.

“Éw ü dükkānga kim girev bolsañ (GT 63a-6)”, cümlesinde ev, dükkân ile birlikte anılarak gündelik yaşamın yerleşik ve ekonomik mekânları arasında sayılmaktadır. Böylece ev, yalnızca barınma alanı değil; ticaret, emanet ve toplumsal sorumluluk ilişkileriyle bağlantılı bir mekân olarak sunulmuştur.

“Oyğan āhir kim at hem öy koda sén (GT 2a-8)” örneğinde öy/ev, terk edilebilir ve geçici bir mekân olarak ele alınmaktadır. Ölüm vurgusuyla birlikte ev ve malın geride bırakılacağı belirtilerek ev dünyevi faniliğin sembolü hâline getirilmiştir. Böylece ev, maddi bağlanmanın temsilcisi olarak ahlaki bir uyarı işlevi üstlenmektedir.

Mukaddimetü’l Edeb’te; “Év, sarāy isis boldı (ME 43-1)” örneğinde görüldüğü üzere, sarāy ile birlikte anılarak mülkiyeti olan, sahiplik ilişkisi içinde tanımlanan yerleşik bir yapı olarak sunulmaktadır. “Ajya birle suwadı ewni (ME 92-7)” ifadesinde ise evin sıva yapılarak temizlenip ve düzenlenmesi eylemi vurgulanarak ev gündelik bakım ve kullanım pratikleriyle ilişkilendirilen işlevsel bir yaşam alanı olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda Mukaddimetü’l-Edeb’te év hem sahip olunan bir mekân hem de günlük hayatın sürdürüldüğü düzen ve süreklilik gerektiren bir yaşam alanı olarak anlamlandırılmaktadır.

3.6. Çağatay Dönemi Eserlerinde “Ev” Sözcüğünün Kavram Alanı

Çağatay sözlüklerinde ev sözcüğü için; öy “ev, bina, yapı” (Kaçalın, 2011, s. 988), (Ünlü, 2013, s. 881) karşılığı verilmiş ve sözcüğün temel anlamını Çağatay döneminde de sürdürdüğü tespit edilmiştir.

Şecere-i Terâkime’de ev sözcüğü barınma ve korunma işleviyle ilişkilendirilmiştir. Yazın sıcağında gölgede, kışın soğukunda ise evde oturmamak vurgusu, evin özellikle sert iklim koşullarına karşı sığınılan bir mekân olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte evde oturmamak, fedakârlık ve mücadeleyle özdeşleştirilerek evin terk edilmesi üzerinden kahramanlık ve toplumsal sorumluluk anlatısı kurulmaktadır. Bu bağlamda öy, bir yandan güvenlik ve barınma sağlayan temel yaşam alanı olarak tanımlanırken, diğer yandan terk edilebilirliği üzerinden dünyevi rahatın karşısına konumlandırılmaktadır. Böylece Şecere-i Terâkime’de öy sözcüğü Atay yüzde on altı yıl yazının ısığında sâyede oturmamak ve kışın savukunda öyde oturmamak kılıç urup köp yurtlarını açıp siz altınızğa koyup kitdi (ŞT 79a-14/15) örnek cümlesindeki kullanımına göre yalnızca fiziksel bir mekân değil; emek, mücadele ve toplumsal kazanım söylemi içinde anlam kazanan çok katmanlı bir kavram olarak yer almıştır.

3.7. Eski Anadolu Türkçesi Dönemi Eserlerinde “Ev” Sözcüğünün Kavram Alanı

Kıyas-ı Enbiya’da ev sözcüğünün kutsal-dünyevi, mimari ve işlevsel boyutlarıyla ele alındığı görülmüştür.

“Dünyâ göğinde bir ev var aña beyte’l-ma’mûr dirler ve Ka’be tıundadır (KE 29/5)” cümlesiyle ev, dünyevi mekânın ötesine taşınarak kozmik ve kutsal bir yapı olarak konumlandırılmıştır. Beytü’l-Ma’mûr’un anılması, ev kavramının ilahi düzenle ilişkilendirildiğini ve kutsallık atfedilen bir mekânı temsil ettiğini göstermektedir.

“Ev yirinde anı kodi ve anuñ iki kâpusı varıdı bir maşrıka (KE 63/2)” örneğinde ev, somut ve mimari özellikleri belirgin bir yapı olarak sunulmuştur. Kapılarının sayısı ve yönü belirtilerek evin fiziksel sınırları, yönelimi ve işlevsel düzeni vurgulanmaktadır.

“Bir ev gibi kim iki kâpusı var (KE 112/12)” ve “Ev kâpusındın yaña kaçdı (KE 248/11)” cümlelerinde ev, karşılaştırma unsuru olarak kullanılmış; kapıları olan, giriş-çıkış düzeni bulunan tanımlı bir yapı modeli üzerinden anlatım güçlendirilmiştir. Ev, burada herkesçe bilinen bir mekân tipi olarak referans işlevi görmektedir.

“Anuñ dirliginde ol ev eskir ve yıkılır (KE 126/6)” cümlesinde ev, zamanla eskimeye ve yıkılmaya mahkûm bir yapı olarak tasvir edilmiştir. Böylece ev, kalıcı değil; insan ömrüyle paralel biçimde faniliğe tâbi bir mekân olarak kavramsallaştırılmaktadır.

Dede Korkut Kitabı’nda tespit edilen ev/iv kullanımlarına bakıldığında yalnızca bir barınak değil; iktidarın, statünün, toplumsal ritüellerin, yerleşikliğin ve iş bölümünün merkezinde yer alan kurucu bir mekân olarak temsil edilmektedir. Ev, bireyin topluma katılımını ve anlatı içindeki konumunu belirleyen temel yapılardan biridir.

“Altun başlu ban iv virgil bu oğlana (DK 18-3)” cümlesinde iv, ödül ve statü göstergesi olan bir yerleşim ve mülkiyet unsurudur. “Altun başlu ban iv” ifadesi, evin maddi değer taşıyan, itibarlı ve ayrıcalıklı bir yapı olduğunu; genç bir erkeğe ev verilmesinin ise onu toplumsal düzene dâhil eden bir sosyal tanıma ve meşrulaştırma eylemi olduğunu göstermektedir.

“Berü gelgil başum bahtı ivüm tahtı (DK12-8)” örneğinde iv, taht ile birlikte anılarak iktidar ve egemenlik alanına taşınmıştır. Ev, yalnızca barınma mekânı değil; yönetme, hükmetme ve merkez olma işlevi yüklenen bir alan olarak kurgulanmaktadır. Böylece iv, siyasi ve sembolik bir değer kazanmıştır.

“Kazan ivin yağmaladur idi (DK 92-10)” kullanımında iv, toplumsal hafızanın ve kolektif ritüelin bir parçasıdır. Ev yağması, Dede Korkut anlatılarında güç, cömertlik ve paylaşım üzerinden kurulan bir gelenek olup; ev, bu ritüelin merkezi mekânı olarak işlev görmektedir.

“Ol yol üzere ev yaptı key ulu (DK 876)” cümlesinde ev, yerleşiklik ve medeniyet kurma göstergesi olarak kullanılmıştır. Yol üzerinde ev yapılması, geçicilikten kalıcılığa geçişi ve mekânın insan eliyle düzenlenmesini ifade eder.

“Birisi evde kalur ev işine (DK 951)” örneğinde ev, iş bölümü ve toplumsal rol paylaşımı bağlamında ele alınmıştır. Evin içinde kalma ve ev işiyle ilgilenme durumu, evin gündelik emeğin ve iç düzenin sürdürüldüğü bir mekân olduğunu göstermektedir.

3.8. Türkiye Türkçesi Hariç Çağdaş Türk Dillerinde “Ev” Sözcüğünün Kavram Alanı

Bir toplumun değer yargılarının değişiklik göstermesi kaçınılmaz görünmektedir. Ancak bir toplumun dilinde bulunan bir sözcüğün başka bir topluluğun dilinde karşılığının bulunmaması demek bir toplumun yaşamında yer etmediği ya da bir toplumun ayırdına vardığı bir olgunun öteki toplumca ayırtına varılamadığı şeklinde yorumlanabilir (Günay, 2004, s. 117). Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi dışındaki çağdaş Türk dilleri bağlamında değerlendirildiğinde, kimi kavramların bazı Türk dillerinde belirgin ve adlandırılmış olması, bazılarında ise farklı sözcüklerle ya da dolaylı yapılarla ifade edilmesi; Türk topluluklarının tarihsel süreç içinde benimsedikleri yaşam tarzları, yerleşiklik düzeyleri ve toplumsal değerleriyle yakından ilişkilidir. Bu nedenle sözcük düzeyindeki farklılıklar, Türk dilleri arasında kültürel kopukluktan ziyade ortak bir kavramsal çekirdeğin farklı toplumsal deneyimler doğrultusunda çeşitlenmesini yansıtan göstergeler olarak değerlendirilmelidir.

Türk dillerinde ev kavramının tek bir fonetik biçime indirgenemeyen, ancak ortak bir kök etrafında çeşitlenen tarihsel bir yapı sergilediği görülmektedir. Özellikle Sibirya Türkçelerinde sözcüğün çadır, barınak ve aile anlamlarını birlikte taşıması, yaylak kışlak yaşam biçiminin dilsel yansımalarını ortaya koyarken; Karluk ve Kıpçak gruplarında hem yerleşik mesken hem de aile/ocak anlamlarının paralel biçimde varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Oğuz grubunda ise sözcüğün ev biçimiyle fonetik olarak sadeleştiği ve yerleşik hayatın etkisiyle daha çok mesken ve hane anlamı etrafında yoğunlaştığı anlaşılmaktadır.

Çuvaşçada ev sözcüğünün fonetik karşılığı bulunmamakla birlikte ev sözcüğü için kil “ev (Bayram, 2019, s. 306b)” kullanılmaktadır. Ancak avlan- “evlen-” (Räsänen, 1969, s. 34a; EDAL, 2003, s. 577) eyleminin kökünde ev sözcüğünün bulunduğu düşünülmektedir. Çuvaşçada doğrudan bir fonetik karşılığın bulunmaması, ancak avlan- “evlenmek” fiilinde kök düzeyinde izlenebilmesi ise, ev kavramının bazı Türk dillerinde adlaşmış bir biçimden ziyade türevsel ve kavramsal düzeyde korunduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Arkaik bir özellik taşıyan Halaççada hev “ev (Kaya, 2020, s. 393)” şeklinde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Sibirya Türkçelerinde ev sözcüğü; Tuvacada ög “göçebe çadırı, çadır; aile (Arıkoğlu & Tosun, 2024, s. 445)”; Hakasçada ib “ev; çadır (Arıkoğlu, 2005, s. 211)”; Altaycada üy “ev, çadır, barınak (Naskali & Duranlı, 2019, s. 231)” şeklinde yer almaktadır. Yakutçada ev sözcüğünün fonetik karşılığı bulunmamakla birlikte uya “yuva, in, barınak” (YRS, 1972, s. 431) şeklinde kullanılmaktadır. Yakutçada ötöh (Räsänen, 1969, s. 34a), ötök (Stachowski, 1997, s. 271) *eb-dok şeklinde sözcüğün kökünde yaşayan bir kullanım bulunduğu etimoloji sözlüklerinde yer almaktadır.

Karluk grubunda; Özbekçede uy “ev (Yusupova, 2023, s. 194)”; Yeni Uygurcada öy “ev (Kurban, 2013, s. 309)” biçiminde kullanılmaktadır.

Kıpçak grubunda; Kırgızcada üy “oba, ev, mesken (Taymas, 2011, s. 799)”; Tatarcada öy “ev; aile (Öner, 2014, s. 122)”; Başkurtçada üy “ev, çadır, yurt (Özşahin, 2017, s. 468)”; Kazakçada üy “ev; aile, ocak; içinde bir iş görülen veya bazen belirli bir amaçla kullanılan yer (Koç vd., 2021, s. 985)”; Karakalpakçada üy “ev (Baskakov, 1967, s. 201)”; Kazan Tatarcasında üy “ev; bina; aile (Öner, 2015, s. 374)”; Nogaycada üy “ev, apartman, daire, konut, ocak (Ergönenç & Bulgarova, 2024, s. 395)”; Kumukçada üy “ev, konak, apartman daire; oda (Pekacar, 2011, s. 360)”; Karaçay-Malkarcada üy “ev (Tavkul, 2020, s. 376)” şeklinde ev sözcüğü kullanılmaktadır.

Oğuz grubunda; Türkmencede öy “ev (Tekin vd., 1995, s. 229)”; Azerbaycan Türkçesinde ev “insanların barındıkları yer, mesken; çalışanların herhangi medeni ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan sosyal müessese; aile (Altaylı, 2018, s. 1059)”; Gagauzcada ev “ev, aile (Kaynak & Doğru, 1991, s. 93)” biçimlerinde kullanılmaktadır.

Çağdaş Türk dillerinde ev kavramı tek bir fonetik biçime indirgenememektedir. Ancak, ortak bir kök etrafında çeşitlenen tarihsel bir yapı sergilediği görülmektedir. Altay, Tuvaca gibi Sibirya Türkçelerinde sözcüğün “çadır, barınak ve aile” anlamlarını birlikte taşıması, yaylak kışlak yaşam biçiminin dilsel yansımalarını ortaya koymaktadır. Karluk ve Kıpçak gruplarında hem yerleşik mesken hem de aile/ocak anlamlarının paralel biçimde varlığını sürdürdüğü dikkat çekmektedir. Oğuz grubunda ise sözcüğün ev biçimiyle fonetik olarak sadeleştiği ve yerleşik hayatın etkisiyle daha çok mesken ve hane anlamı etrafında yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Çuvaşçada doğrudan bir fonetik karşılığın bulunmaması, ancak avlan- “evlenmek” fiilinde kök düzeyinde izlenebilmesi ise, ev kavramının bazı Türk dillerinde adlaşmış bir biçimden ziyade türevsel ve kavramsal düzeyde korunduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

3.9. Türkiye Türkçesinde “Ev” Sözcüğünün Kavram Alanı

Türkiye Türkçesinde ev sözcüğünün kullanım alanını takip etmek için Türkçe Sözlük esas alınmıştır. Türkçe Sözlük’te ev sözcüğünün; “Bir kimsenin veya ailenin içinde yaşadığı yer, bark, ev bark, beyit, dar, hane, mekân; aile; soy” anlamında kullanıldığı tespit edilmiştir (2023, C. I., s. 1232b, 1233a). Bu tanımlar, ev kavramının Türkiye Türkçesinde yalnızca fiziksel bir barınma alanını değil, aynı zamanda bireyin toplumsal kimliğini, aidiyet ilişkilerini ve nesiller arası sürekliliğini ifade eden geniş bir kavramsal çerçeveye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ev sözcüğünün mekânla birlikte aile ve soy kavramlarını da içermesi, Türk kültüründe yaşam alanının biyolojik ve toplumsal devamlılığın merkezi

olarak algılandığını göstermektedir. Nitekim tarihî Türkçe metinlerde evin beden, hane, iktidar, ekonomik düzen ve fanilik gibi farklı bağlamlarda kullanıldığı dikkate alındığında Türkiye Türkçesindeki bu çok katmanlı anlam alanının tarihsel bir süreklilik içinde şekillendiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda ev, somut bir yapı olmanın ötesine geçerek bireyin dünyayla kurduğu ilişkinin, sosyal örgütlenmenin ve kültürel hafızanın taşıyıcısı hâline gelmektedir. Dolayısıyla Türkçe Sözlük'te yer alan tanımlar, ev kavramının Türk dilinde yalnızca gündelik bir mekân adı değil; aidiyet, kimlik ve süreklilik gibi soyut kavramları da içeren kurucu bir anlam alanına sahip olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.

4. SONUÇ

Bu çalışmada, Türkçenin tarihî dönemlerinden Türkiye Türkçesine kadar uzanan süreçte ev sözcüğünün anlamsal ve kavramsal gelişimi art zamanlı ve eş zamanlı veriler üzerinden incelenmiştir. Elde edilen bulgular, ev kavramının Türkçede yalnızca fiziksel bir barınma mekânını ifade eden bir sözcük olmadığını; aksine tarihsel süreç içinde toplumsal yapı, aile ilişkileri, mülkiyet anlayışı ve kültürel değerlerle birlikte dönüşerek çok katmanlı bir kavram alanına evrildiğini ortaya koymaktadır.

Çalışma boyunca elde edilen veriler birlikte değerlendirildiğinde, ev kavramının dönemlere bağlı olarak çok katmanlı bir anlam alanı geliştirdiği görülmektedir. Bu gelişim süreci Tablo 1'de toplu olarak sunulmuştur. Tablo 1'in ortaya koyduğu üzere, ev sözcüğü Türkçenin tarihsel gelişimi boyunca yalnızca fonetik bir değişim geçirmemiş; anlam bakımından somut barınak adından toplumsal ve kültürel bir kurucu kavrama doğru genişlemiştir. Sözcüğün geçirdiği bu kavramsal derinleşme, Türk toplumunun yaşam biçimindeki dönüşümle paralellik göstermekte; göçebe yaşamdan yerleşik düzene geçiş sürecinin dilsel yansımasını yansıtmaktadır. Böylece ev, Türkçede bir mekân adı olmanın ötesinde, kimlik, aidiyet ve kültürel sürekliliği temsil eden anahtar kavramlardan biri hâline gelmiştir.

Elde edilen bulgular, bu anlam genişlemesinin rastlantısal olmadığını; tarihsel, toplumsal ve kültürel dönüşümlerle birlikte ilerleyen sistemli bir süreç olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle ev kavramı, yalnızca yaşanan fiziksel bir mekânı değil, bireyin toplumsal konumunu ve dünyayla kurduğu ilişkiyi anlamlandıran temel bir kavramsal çerçeve olarak değerlendirilebilir.

Tablo 2: Türkçede ev Sözcüğünün Tarihsel Süreçte Anlam ve Kavram Alanı Gelişimi

Dönem	Biçim	Temel Anlam	Genişleyen Anlam Alanı	Kavramsal Niteliği
Köktürk	eb	Çadır, barınak	Topluluk, karargâh	Fiziksel mekân
Uygur	ew	Yaşanılan yer	Hane, günlük yaşam alanı	Yerleşik yaşam ve toplumsal ilişki başlangıcı
Karahanlı	ew	Ev, mesken	Aile düzeni, ahlaki terbiye, mülkiyet	Toplumsal kurum
Harezm	ëw, ev	Ev, oda	Mahremiyet, kutsal mekân, toplu yaşam	Sosyal alan
Kıpçak	ëv, ew, ev, ëw, ëv, öy	Yaşam alanı	Beden, ahlak, sosyal sınırlar	Metaforik mekân
Çağatay	öy	Barınma mekânı	Güvenlik, korunma, dünyevilik	Değer taşıyıcısı
Eski Anadolu Türkçesi	ev, iv	Yerleşik mesken	Statü, iktidar, ritüel alan	Toplumsal merkez
Türkiye Türkçesi	ev	Mesken	Aile, soy, aidiyet, kimlik	Kavramsal-kültürel çekirdek

Köktürk ve Uygur dönemlerinde çoğunlukla “çadır, barınak, yaşanılan yer” anlamıyla kullanılan ev sözcüğü, yerleşik hayatın yaygınlaşmasına bağlı olarak hane, mülkiyet ve topluluk kavramlarını da kapsayacak biçimde genişlemiştir. Karahanlı ve Harezm dönemi eserlerinde ise ev, yalnızca yaşanılan mekânı değil; aile düzenini, toplumsal ilişkileri ve ahlaki değerleri yansıtan çok katmanlı bir kavram hâline gelmiş; Beytü'l-Ma'mûr gibi kutsal mekân, mahremiyet alanı ve toplu yaşam alanı gibi anlam katmanları kazanmıştır. Kıpçak ve Çağatay sahasında kavramın hem somut mekân hem de kültürel değer

taşıyıcısı olarak varlığını sürdürdüğü; Dede Korkut Hikâyeleri'nde ise evin statü, iktidar, paylaşım ve toplumsal aidiyetle doğrudan ilişkilendirildiği görülmektedir.

Gülistan Tercümesi'nde ev kavramının beden, toplum ve dünya hayatı ile ilişkilendirilerek metaforik bir düzleme taşındığı; “ten evi” gibi kullanımlar aracılığıyla insanın varoluşunun mekânsal bir model üzerinden kavramsallaştırıldığı görülmektedir. Kısas-ı Enbiyâ'da ise evin mimari özellikleriyle, kapı ve eşik unsurlarıyla birlikte ele alınması, onun sınır, mahremiyet ve geçiş alanı niteliğini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra evin eskimesi, yıkılması veya terk edilmesi gibi anlatılar, mekânın fanilik düşüncesiyle ilişkilendirildiğini göstermektedir. Böylece ev, bir yandan güvenlik ve aidiyetin simgesi olurken, diğer yandan dünyanın geçiciliğini hatırlatan sembolik bir yapı hâline gelmektedir.

Türkiye Türkçesinde ev sözcüğünün “aile” ve “soy” anlamlarını da kapsaması, tarihî dönemlerden günümüze süregelen anlam genişlemesinin devam ettiğini göstermektedir. Bu durum, ev kavramının yalnızca dil içi bir değişim geçirmedeğini; aynı zamanda toplumsal yapı, yaşam biçimi ve kültürel değerlerle birlikte dönüşen dinamik bir kavram alanı oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda ev kavramı, Türk kültüründe yalnızca barınılan bir yer değil; bireyin kimlik kazandığı, toplumsal rollerini öğrendiği, değerleri içselleştirdiği ve aidiyet ilişkileri kurduğu temel bir sosyal birim olarak işlev görmektedir. Ayrıca tarihsel veriler, ev kavramının somut mekânı aşarak aile, topluluk ve hatta bireyin varoluşunu anlamlandıran daha geniş bir kavramsal çerçeveye yerleştiğini göstermektedir. Bu yönüyle ev, bireyin hem fiziksel hem de toplumsal dünyayla kurduğu ilişkinin merkezinde yer alan bir yapı olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla ev sözcüğü, Türkçede mekân bildiren bir sözcük olmanın ötesinde, kültürel belleğin, toplumsal organizasyonun ve bireysel kimliğin dilsel düzeyde somutlaştığı kurucu kavramlardan biri niteliğindedir.

Sonuç olarak ev kavramı, Türkçenin tarihî gelişimi içinde somut barınaktan soyut aidiyete doğru genişleyen bir anlam seyri izlemektedir. Göçebe yaşamın geçici barınağından yerleşik hayatın kalıcı mekânına, oradan da aile, kimlik ve değerler sistemini temsil eden bir sembole dönüşen bu süreç, dil ile kültür arasındaki güçlü ilişkiyi açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu nedenle ev sözcüğü, Türk dilinin söz varlığında yalnızca bir mekân adı değil; toplumsal yapı, kültürel bellek ve bireysel kimliğin kesişiminde yer alan kurucu kavramlardan biri olarak konumlanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akkuş, M. (2018). Kitâb-ı gunya. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksan, D. (2015). Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim. Ankara: TDK Yayınları.
- Altaylı, S. (2018). Azerbaycan Türkçesi sözlüğü 1. cilt a-k. Ankara: TDK Yayınları.
- Arat, R. R. (1998). Yusuf Has Hâcib Kutadgu Bilig II tercüme. Ankara: TTK Yayınları.
- Arat, R. R. (2007). Kutadgu Bilig I metin. Ankara: TDK Yayınları.
- Argunşah, M. & Güner, G. (2015). Codex Cumanicus. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Arikoğlu, E. & Tosun, İ. (2024). Tuvaca-Türkçe sözlük. Ankara: TDK Yayınları.
- Arikoğlu, E. (2005). Örnekli Hakasça-Türkçe sözlük. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Austin, J. L. (2009). Söylemek ve yapmak (R. L. Aysever, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Baskakov N. A. (1967). Russko-Karakalpakskij slovar'. Moskva: Izdatel'stvo.
- Baskakov, N. A. (1991). Gagauz Türkçesinin sözlüğü (İ. Kaynak & A. Doğru, Çev.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bayram, B. (2019). Çuvaş Türkçesi sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları.
- Berta, Á. (2010). Sözlerimi iyi dinleyin.. Türk ve Uygur runik yazıtlarının karşılaştırmalı yayını (E. Yılmaz, Çev.). Ankara: TDK Yayınları.
- Beydili, C. (2004). Türk mitolojisi ansiklopedik sözlük (E. Ercan, Çev.). Ankara: Yurt Kitap-Yayın.
- Clauson, S. G. (1972). An etymological dictionary of pre-thirteenth century Turkish. London: Oxford University.

- Eckmann, J. (2014). *Nehcü'l-Ferādīs. uşmağlarınġ açuq yolu (cennetlerin açık yolu)* (S. Tezcan & H. Zülfikar, Yay.). Ankara: TDK Yayınları.
- Ehmetyanov, R., Möhemmetinov, R., Nurieva, F. & Ganiev, F. (2014). *Türkçe-Tatarca sözlük* (M. Öner, Çev.). Ankara: TDK Yayınları.
- Eliade, M. (2003). *Dinler tarihine giriş* (L. Arslan, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Ercilasun, A. B. & Akkoyunlu, Z. (2018). *Kâşgarlı Mahmud Dîvânu Lugâti't-Türk giriş-metin-çeviri-notlar-dizin*. Ankara: TDK Yayınları.
- Ergene, O. (2017). *Gülistan tercümesi* (Sibîcâbî, Çev.). Ankara: TDK Yayınları.
- Ergin, M. (2018). *Dede Korkut kitabı 1-2*. Ankara: TDK Yayınları.
- Ergönenç, D. & Bulgarova, M. (2024). *Nogay Türkçesi sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Gömeç, S. Y. (2018). *Türklerde aile. Düşünce ve Tarih Dergisi*, 4(49), 4–15.
- Günay, D. (2004). *Dil ve iletişim*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Gündüz, Ş. (2022). *Din ve inanç sözlüğü*. İstanbul: Vadi Yayınları.
- Hançerlioğlu, O. (2000). *İslâm inançları sözlüğü*. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Kaçalin, M. S. (2011). *Niyâzî Nevâyî'nin sözleri ve Çağatayca tanıklar*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (2017). *Türk millî kültürü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kaya, C. (2019). *Uygurca Altun Yaruk: giriş, metin ve dizin*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kaya, M. (2020). *Halaçlar ve dilleri*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koç, K., Bayniyazov A. & Başkapan V. (2021). *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Lakoff, G. & Johnson, M. (2015). *Metaforlar hayat, anlam ve dil*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Lukasik, J. (2024). The etymology of the Turkic ev, eb, üj etc. 'House'. *Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis*, 141(2024), 231–267.
- Nadalyaev, V. M. vd. (1969). *Drevnetyurkskiy slovar'*. Leningrad: Izdat.
- Nasakali, E. G. & Duranlı, M. (2019). *Altayca-Türkçe sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Necip, E. N. (2008). *Yeni Uygur Türkçesi sözlüğü* (İ. Kurban, Çev.). Ankara: TDK Yayınları.
- Ögel, B. (1978). *Türk kültür tarihine giriş 3*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ögel, B. (1995). *Türk mitolojisi II*. Ankara: TTK Basımevi.
- Ölmez Kargı, Z. (1996). *Şecere-i Terâkime (Türkmenlerin soykütüğü)*. İstanbul: Simurg Yayınları.
- Öner, M. (2015). *Kazan-Tatar Türkçesi sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Özşahin, M. (2017). *Başkurt Türkçesi sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Pekacar, Ç. (2011). *Kumuk Türkçesi sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Räsänen, M. (1969). *Versuch eines etymologischen wörterbuchs der Türksprachen*. Helsinki: Oumalais-Ugrilainen Seura.
- Sleptsov, P. A. (1972). *Yakutsko-Russkiy slovar'*. Moskva: İzdatel'stvo.
- Stachowski M. (1997). *Dolganische wortbildung*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Starostin, S. & Dybo A. & Mudrak O. (2003). *Etymological dictionary of the Altaic languages*. Leiden, Boston: Brill.

- Şeyyad, H. (2019). Yūsuf ve Zelīhā [gramer-metin-çeviri-notlar-sözlük-dizin-tıpkıbasım] (haz. İ. Taş). Ankara: TDK Yayınları.
- Tavkul, U. (2020). Karaçay-Malkar Türkçesi sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları.
- Tekin, Ş. (2019). Uygurca metinler II Maytrısimit Burkancıların mehdîsi Maitreya ile buluşma Uygurca iptidâi bir dram. Ankara: TDK Yayınları.
- Tenişev, E. R. (2001). Sravnitel'no-istoričeskaya grammatika Tyurkskih yazıkov. leksika C. IV., Nauka.
- Tietze, A. (2016). Tarihi ve etimolojik Türkiye Türkçesi lügati C. I. (A-E). Ankara: TÜBA.
- Toparlı, R., H. Vural & R. Karaatlı (2019). Kıpçak Türkçesi sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları.
- Türkçe Sözlük. (2023). Ankara: TDK Yayınları.
- Ünlü, S. (2012). Harezmi-Altınordu Türkçesi sözlüğü. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Ünlü, S. (2013). Çağatay Türkçesi sözlüğü. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Wilkens, J. (2021). Handwörterbuch des Altuigurischen Altuigurisch-Deutsch-Türkisch. Universitätsverlag Göttingen.
- Yılmaz, E., Demir, N., & Küçük, M. (2013). Kısas-ı Enbiya. Ankara: TDK Yayınları.
- Yudahin, K. K. (2011). Kırgız sözlüğü (A. Taymas, Çev.). Ankara: TDK Yayınları.
- Yusupova, N. (2023). Türkçe-Özbekçe sözlük. Ankara: TDK Yayınları.
- Yüce, N. (2014). Mukaddimetü'l-Edeb. Ankara: TDK Yayınları.

Araştırma Makalesi / Research Article

Türkçede “Ev” Kavramının Tarihsel Sürekliliği ve Anlam Alanı

The Historical Continuity and Semantic Field of Home in Turkish

Gizem KORKUT



DOI : [10.63556/ankad.v10i3.443](https://doi.org/10.63556/ankad.v10i3.443)

Geliş/Received: 13/02/2026

Kabul/Accepted: 24/05/2026

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Language is not merely a tool that names objects; it is a system of meaning-making that reflects social experience, cultural memory, and the relationship humans establish with the world. In this context, the concept of ev (“home/house”) in Turkish does not only denote a physical place of shelter, but also constitutes a multilayered linguistic sign expressing social order, family structure, a sense of belonging, and cultural continuity. Historically expanding from the meanings of tent and temporary shelter to a settled dwelling, and from an individual living space to a social and symbolic center, this concept has gained meaning in different periods together with notions such as property, authority, sacredness, body, family, and morality. This demonstrates that the word ev does not possess a fixed meaning; rather, it has a dynamic nature that is continually reinterpreted alongside social structure and ways of life.

The transition from a nomadic to a sedentary life played a decisive role in the transformation of the home from a temporary shelter into a permanent space of living and belonging; the home thus became a communicative sphere where social norms are enacted and interpersonal relations are regulated. The expression “ev halkı” (“household”) further shows that ev refers not only to a place but also to the family and the unity of shared life. Since the family is regarded as the center of the social structure in Turkish culture, the home has been conceptualized as the primary social domain in which identities, roles, and values are produced. Elements such as the door and the threshold have been interpreted as symbolic markers defining the boundaries of privacy and sacredness.

Within the framework of Conceptual Metaphor Theory, the home functions as a cognitive center where fundamental values such as security, protection, privacy, and belonging are embodied. However, historical texts indicate that the word was initially used predominantly in the sense of a concrete shelter, while its metaphorical and cultural layers of meaning developed over time. Therefore, the emergence of the home as a center of family and belonging appeared gradually as a result of historical and social transformations.

This study examines the historical development and semantic field of the word ev through the combined use of diachronic and synchronic methods. Written texts from the historical periods of Turkish and lexicographical sources were used as the database; the phonetic and semantic changes of the word were investigated through textual analysis from the Orkhon Inscriptions to modern Turkish. By comparing dictionary definitions with textual usages, the preservation of the basic meaning, processes of semantic extension, and conceptual deepening were identified, and the findings were interpreted from the perspectives of historical linguistics and cognitive linguistics.

Methods

A qualitative research approach was adopted in this study, and the methods of historical linguistics and cognitive linguistics were used together. The analysis was conducted within the framework of diachronic and synchronic examination. The data set of the study consists of written texts from the historical periods of Turkish and both historical and contemporary dictionaries of the Turkish language.

Within this scope, texts beginning with the Orkhon Inscriptions and including Köktürk (Old Turkic), Old Uyghur Turkish, Karakhanid Turkish, Khwarezm–Kipchak Turkish, Old Anatolian Turkish, Chagatai Turkish, and contemporary Turkic languages were surveyed, and the phonetic forms and usage contexts of the word *ev* were identified. The examples obtained through textual scanning were evaluated on a context-based basis, and dictionary definitions were compared with in-text usages.

In the interpretation of the findings, the preservation of the word's core meaning, processes of semantic expansion, areas of metaphorical use, and conceptual deepening were taken into consideration. Thus, the study aims to explain not only the linguistic change of the concept of *ev* but also its relationship with cultural and social transformations.

Results and Discussion

The data obtained indicate that the word *ev* in Turkish has not maintained a fixed meaning throughout history; rather, it has possessed a conceptual field that has continuously expanded together with modes of social life. In the Orkhon and Uyghur periods, the word was mostly used in the sense of “tent, shelter, dwelling place.” With the spread of settled life, however, it acquired a broader meaning encompassing household, property, and community.

In Karakhanid and Khwarezm-period works, *ev* developed into a concept connected with family order and social relations, and meanings such as a sphere of privacy, sacred space, and communal living area were attributed to it. In the Kipchak and Chagatai domains, the word was found to represent both the concrete physical space and cultural values; in narrative texts, it was associated with status, authority, and social belonging.

Metaphorical uses become particularly evident in later periods. Expressions such as *ten evi* (“the house of the body”) show that the human body was conceptualized through a spatial model, while elements such as the door and threshold reveal notions of boundary, privacy, and transition. Moreover, narratives of the destruction or abandonment of the house were linked to ideas of mortality and transience.

In modern Turkish, the inclusion of the meanings “family” and “lineage” within the word *ev* demonstrates that the semantic expansion that occurred historically continues today. Thus, *ev* has come to represent not merely the name of a place but the primary social unit in which the individual acquires identity, learns social roles, and forms relations of belonging.

In conclusion, the concept of *ev* in Turkish follows a semantic trajectory evolving from concrete shelter to abstract belonging. Its transformation from the temporary shelter of nomadic life to the permanent space of settled life, and from there to a symbolic structure representing family, identity, and a system of values, clearly reveals the strong relationship between language and culture. Therefore, the word *ev* should be evaluated not only as the name of a place in the Turkish lexicon but also as a linguistic reflection of social organization and cultural memory.